

Bartın Üniversitesi Yayınları No : 25
Edebiyat Fakültesi Yayın No : 2

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

ULUSLARARASI EDEBİYAT ve TOPLUM SEMPOZYUMU

28-30 Nisan 2016

BİLDİRİLER KİTABI
2. CİLT

Bartın Üniversitesi Yayınları No : 25

Edebiyat Fakültesi Yayın No : 02

ATATÜRK KÜLTÜR MERKEZİ

**BARTIN ÜNİVERSİTESİ
ULUSLARARASI EDEBİYAT VE TOPLUM
SEMPOZYUMU
28-30 NİSAN 2016**

**BİLDİRİLER KİTABI
2. CİLT**

Bartın 2016

Bu kitap Bartın Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 14/04/2016 tarih ve 2016/06 nolu kararı ile basılmıştır.

© Copyright

Bu eserin tüm yayın hakları Bartın Üniversitesi Rektörlüğü'ne aittir. Rektörlüğün yazılı izni olmadan kitabın tümünün ya da bir kısmının elektronik, mekanik veya fotokopi yoluyla basımı, yayımı, çoğaltımı ve dağıtımı yapılamaz. Kaynak gösterilerek alıntı yapılabilir.

Bu kitapta yer alan tüm bildirilerin bilim ve dil bakımından sorumluluğu yazarlarına aittir.

Bilimsel Hakemler Listesi:

1. Prof. Dr. Alim YILDIZ
2. Prof. Dr. Erdoğan BOZ
3. Prof. Dr. İsmet EMRE

Kapak Tasarımı : Esra ÖZTÜRK
Dizgi : Okt. Can ŞEN

Birinci Baskı
Baskı Adedi : 300

Kütüphane Bilgi Kartı

Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu (2016 : Bartın)
Bartın Üniversitesi Uluslararası Edebiyat ve Toplum Sempozyumu, 28-30 Nisan 2016 :
Bildiriler Kitabı / Editör : Hacı İbrahim Delice. Bartın : Bartın Üniversitesi, 2016.

Cilt 2, 616 s.

ISBN : 978-605-9895-09-5 (Tk)
ISBN : 978-605-9895-11-8 (2.Cilt)

1. Edebiyat, 2. Edebiyat ve toplum - Sempozyum, 3. Edebiyat incelemeleri

PN51
809.93358

Baskı

Hermes Ofset Ltd. Şti.
Büyük Sanayi 1. Cadde No: 105 İskitler/ANKARA
Tel: 0.312 384 34 32
hermes@hermesofset.com

Yiğit ben söylenir. Demek erkek demek “azamat” demektir, yani soğukkanlı, başarılı, namuslu, sanatçı ve yakışıklı olmalıdır. *İğit yetmiş kadar sanatı başarsa bile eksi olur; Sanatsal erkek yukarı doğru yürür, sanattan uzak olan da aşağıda kalır; Beceriklilikle kahramanlık – erkeğe hasır.*

Kazak mantalisanına göre bir erkek sosyal yaşamında ne kadar başarılı olursa olsun başarılılığının bir yönü kadın milletiyle bağlı olur. Çünkü *“Baş iki olmadan (bekar erkek evlenmeden) mal çift olamaz (kazanç sıfıra iner)”, “Evin direğini kadın tutar, yurdun çadırını erkek diker”, “Karısız bulursan neslin tükenir”.*

Namus kelimesi gibi soyut kavramlarla ilgili atasözlerinden *“Yüz kara olarak kaçmaktansa, mıcadele ederek ölmek daha iyidir”, “Kahramanlığına becerikliliğini kat”, “Becerikliliğine akılnı kat”* gibi deyimler sıkça söylenenlerdendir. *Yiğit alev alev yanmalı, yanamazsa sönüp gebermeli; Kahraman olarak tanınman hocanın emeğidir, tanınmış erkek olman arkadaşının emeğidir.* Yiğit ile “azamat” kelimesi bir anda kullanmış olduğunda “batır” yani “kahraman, gazi”, anlamını taşır. Kazak batırı dış görünümünden de tanınmalı. Bindığı at güzel ve hızlı koşan olmalıdır. Üzerindeki elbiselerle astığı zırh, silahlar da boyuna, beden biçimine göre heybetli, güzel olmalı, özel seçilmeli ve güzellik katmalıdır. Yanındaki yardımcı arkadaşları da disiplinli ve yakışıklı olmalıydılar. *Batırı savaşta dene, güzel konuşan şairane danışmanı tartışırken dene; Düşmanı yenecek batırı giydiği elbiseyle zırhından tanu; Batırın kanatı bindiği attır; Eğik kılıç batıra yakışır, halı, kilim yere yakışır; Altın kemer bele asılır, altın kılıcı da iğit taşır.*

“İyi kadın – kötü kadın” deyimini gibi “iyi erkek – kötü erkek” pemi paraleli de mevcuttur. *İyi yiğit aklını kullanarak iş yapar, kötü yiğit kolay işlerle meşgul olmaya razıdır; Kötü yiğit iyi ağabeyinin lafını dinlemez.*

Dil uzmanlarının verilerine göre erkeklerin olumsuz yönleriyle kötü huy, micaz, alışkanlıklarını dile getiren deyimlerle atasözleri nisbeten daha azdır. Ama nerden bakarsa da erkek yine bir ferdtir, kişidir. Dolayısıyla kişiyle ilgili bütün eksilerle olumsuz hareket, davranışlar erkeklere de geçerlidir. Bu konu özellikle işle ilgili, çalışmanın ve çalışkan olmanın etrafına yoğunlaşmıştır. *Yurduna etrafını saran yabani otlar bitkiler kötü izlenim bırakır, erile yiğiti tembellik perişan eder; Fakir yiğit demek, tembel yiğit demektir.* Erkeklerin toplum ve sosyal yaşamdaki yeri kadın milletine nazaran daha yüksek ve daha ciddidir. Mesleği, çalışma alanı, çevresindeki karizması, kişisel özelliği, eğitim durumu, sanat adamı olması ve ciddi bilim ve verilerin sahibi olması erkeklerin değerini arttıran soyut kavramlardandır. Ama yine de bütün erkekler böyle değiller, çünkü *“Beş parmak aynı uzunlukta değil”.* Maksatsız, herhangi bir iş sahibi olamayan, sosyal hayatta kendine has yerini bulamayan erkekler kadrosu sözsöz eleştirinin malzemesi haline gelmiştir: *Otuz yaşını doldurup ta kale tepesine çıkamayan erkek, kırk yaşına gelip te kalenin kapısını açamaz; Otuz yaşını doldurup sadak çekemeyen erkek, kırk yaşına gelip te kılıç tutamaz.*

Kazakların benzeri deyimlerle atasözlerinde özel yeri olan, bilhassa erkeklerin kişisel değerlerini eleştiren geniş konuların biri de korku ve korkaklıktır. *Kovadan ürken hayvan aptaldır, düşmanından ürken erkek aptaldır.* Kendini beğenen, bencil erkeklerle ilgili. *Gülünç erkek demek perişan erkek demektir; İtin delisi dışarıya doğru avlar, erkeğin aptalı kızlara bakarak avlar; Beceriksiz ayakkabıcı biz aramakla meşgul olur, kötü yiğit kızları aramakla meşgul olur.* Erkek davranışlarıyla ilgili diğer bir soyut kavram “bekar” olup olmama meselesidir. *Erkeğin beceriksizlerini gülmelerinden tanırsın, erkeğin bekarlarını yürüyüşlerinden fark edersin. Evcil deve büyüdükçe küçükken nasıl olduğunu hatırlayamazsın, geç evlenen yiğitin bekar olduğunu unutamazsın.* Erkeklere has “at gözlü” olma, basitlik, huysuzluk, sabırsızlık gibi kavramlar da sıkça kullanılan deyimler arasındadır. *“At gözlü” erkek kazançlı olamaz; Kendine kapanık yiğit yiğit olamaz, buzlu yere yatan hayvan kilo alamaz; Mutsuz ağaç çamurlu yerde yetişir, yiğitin mutsuzluğu sabırsızlıktan gelir; Başıbozuk erkeğin lanet duyması fazla olur.*

Okuduğumuz, gördüğümüz, rastlandığımız verilerden biliniyor ki, erkekler kadın milletine nazaran daha özgürdür; sosyal statüsü daha belirgin ve ciddidir. Bunun sıradan bir kanıtı olarak kadınlarla ilgili, onların yaşayış tarzlarıyla, hayati prensipleriyle, fizikisiyle ilgili deyimlerle atasözler daha kalabalık, konu bakımından “erkeklere göre” daha yoğundur. Kadın milletiyle ilgili “yasaklarla yasaklamalar”, “yapılmaması gereken şeylerin” daha fazla ve çeşitli olduğunu da belirtebiliriz. *“Kadın usul usul ve sessiz konuşur”, “Karı kocasından nereye gittiğini soramaz”, “Karı kocasından*

önce uyuyamaz”, “Kadın önünden geçmekte olan erkeğe yol vermelidir”. Erkeklerin durumu daha ciddi ve açıktır. Allah bir, erkek tektir; Erkek Allah'ın kuludur; Erkeğin yeri evin baş köşesidir. Erkeğin bulunduğu yer kutlu ve uğurlu yerdir, karının doyduğu yerdir. Evdeki baş köşe erkeğe aittir, hızlı koşan at erkeğindir, güzel kadınla akıllı karı erkeğe nasip olmuştur. Silah asarak savaşa gitme, kavgaya çözüm bulma, hakimlik yapma, karıyla çoluk-çocuklara emir etme, akraba, yakınları bir araya getirme erkeğin işidir. Yaşamımızın her anlarında her zaman ve her mekanlarda rastladığımız benzeri olayların yankısı deyimlerle atasözlerimizde bulunarak yaşamını sürdürmektedir. Kazakçadaki erkek-kadın çiftiyle ilgili halk örf-adetleri asırlarca devam eden geleneksel örf-adetlerin etrafında yoğunlaşır ve günümüz taleplerine göre az çok değişikliğe uğrayarak devam etmektedir. Çünkü halk yaşıyor, toplum varken deyimlerle atasözlerimiz de yaşar, hepimizi hayatımız boyunca takip etmesini hiç bırakmaz.

Dipnotlar:

- 1- Gender i yazık. / nauçnyı redaktor A.V.Kirilina. - Moskova, 2005. -622 s.
- 2- Tarasov E.F. Aktualniye problemi analiza yazıkovogo soznanya i obraz mira / Otv. red. N.V.Ufimtseva. –Moskova, 2000. -374 s.
- 3- Kaydar A. Halık danalığı. – Almatı: Tolganay, 2004. -560 s.
- 4- Argınbayev H. Kazak otbası. –Almatı: Kaynar, 1996. -228 s.
- 5- Turmancanov Ö., Ahmetnekulı K. Kazaktın makal-matelderi. –Almatı: Raritet, 2004. -440 s.

Kadın milleti normalde soğukkanlıdırlar. Erkeklerin büyük gayretle, titizlikle becerdiği işleri kadın milleti ancak bir lafla çözebiliyorlar. *Ocağa giden karının otuz kulağa değer lafı bulunur; İki karı bir araya gelirse üçüncü karı zavallı olacaktır.*

“Caman ayel – kötü kadın” imajını veren portrenin vazgeçilmez maddelerinin bir de kurnazlıktır. *Erkeğin gücü sabır ise, kadının gücü kurnazlıktır; Erkek çözüme bir çare bulurken, kadın bin çare bulur; Erkeğin kızmasını karının kurnazlığı giderir; Bir karının kurnazlığı kırk erkeğe yük olur; Karının kararı Han kararından beterdir.*

Kazaklı atasözlerindeki diğer önemli konu halk gelenek-görenekleriyle ilgili “baybişe - tokal” deyimidir. İki yada daha fazla karı edinen erkeğin “ilk karısı” yani “baybişe” ile daha sonraki karı veya karılarının (tokallar) bir birleriyle olan ilişkileridir. Erkeğin birden fazla karı edinme olayı Kazak toplumu tarihinde özel yeri olan ve kökü çok eski devirlere dayanan önemli bilgilerdendir. Kazak gelenseksel aile yapısı “bir karı” yani monogami sistemli olmasına rağmen, “birçok karılı aile” sistemi de rastlanır. “Birden fazla hanım alma” işi genel itibarıyla maddi durumları iyi olan zenginlere aittir. *Kazak erkeği zengin olunca “tokal” (ikinci karı) alır, Özbek zenginleşince dam yapar. Bir erkeğin “asıl karısı” ile “ikinci karısıyla” ilgili atasözler genel itibarıyla olumsuz manadadır. Zenginin karısı ölürse yatağı yenilenir, zavallının karısı ölürse başı dışarıda kalır; İlk karısına (baybişeye) malını verir, ikinci karısına (tokala) da canını kurban eder; İki karı alan erkeğin kavgası hazır bulunur, kötü karı alanın düşmanı evindedir; Huday iki karıyı aldırmasın, bir tek karının gönlünden uzaklaştırmasın.*

Kazak erkekleriyle ilgili atasözleri de konu bakımından çok zengindir. Halk mantığına göre Kazak erkeği, eri ilkönce vatan koruyucusudur, bir askerdir, ailesini doyunduran avcıdır. Aile huzuruna sahip çıkan koruyucusu, nesil ve soy sahibidir. Yaşlanınca da çocuklarının, ailesinin, soy ve taife beğidir, kıdemli ihtyarıdır. Bununla beraber gayretli erkektir, namusludur, sırrını saklayabilen, az konuşup çok iş yapan örnek beyefendidir, millettçidir. Erkek daha çocukken “Hey çocuk, hadi ağlama, sen bir iğit değilmisin!” hitabi “İğit ağlamaz” şeklindeki atasözüne dönüşmüştür. Bir erkeğin ağlaması yada benzeri olay Kazak mantalmasına fazlasıyla yabancıdır, bir yiğitin göz yaşlarını göstererek ağlaması anlayışla karşılanamaz ve hainliğe eşdeğer sayılır. Dolayısıyla yiğitin ağlama motifi Kazak atasözleriyle deyimlerde rastlanmaz. Benzeri durum erkeklerle ilgili atasöz ve deyimlerin kalıplaşmış bir tip almasına sebep olmuştur. *Yiğit savaşta ölür, kıdemli beğ doğruyu arayarak ölür; Erkek deve gibi eğilmeyi bilmez; Bahadürün bağırması yurdunu korur; Er yiğite ok değse de acı çektiğini sezdirmez; Çelik kaynayarak sağlamlaşır, bahadür savaşta sağlamlaşır.*

Erkeklerle ilgili atasözlerinin büyük bir kısmı vatan koruma, milliyetçilik ve namusluluk gibi soyut kavramlarla ilgilidir. Er, iğit yurduyla ilinin, milleti ve toprağının koruyucusu ve destekçisidir. *İğit yurdunun kurbanıdır; İğit yurdu için doğar, yurdu için de ölür.* Dilbilimi teorisinde “verbal kavram” olarak tanınan sözsöz portrede “er adam- erkek” deyimini küvvet, mertlik, cömertlik anlamlarla beraber “otomotikman” kullanılır. *Yiğiti iki kere söylemez; Yiğitin iki kere laf atması – ölmesidir; Çınar ağacının eğilmesi demek, kırılması demektir.* Bununla beraber namusluluk erkek için önemli bir maddedir. Namusla ve “uyat iş - utandıracak hareketler” bir Kazak erkeği için son derece dikkat edilmesi gereken kanunî işlemlerdir. *“Namusu ellerinle iade etme – namus için kurban ol”; “Namusu bayrak kadar yükselt!”, “Namuslu iğit”, “Erkeği namus öldürür, tavşanı kamış öldürür”.*

Erkekler kadrosunu çalışkan olmaya, iş yapma ve becerikli olmaya çağırın atasözleri de ayrı konu olacak kadar kalabalıktır. *Mal bulamayacak iğit olmaz – nasıl bulacağını söyle”; “Erkeğin kaderiyle değeri yaptığı iş üzerinden gelir”, “Çalışkan eri yurdu sayar”.*

Diğer maddelerin bir de “güvenme, inanma, alın yazısını kocasına (babasına, ağabeyne, erkek kardeşine, dayısına, atasına) iade etme” gibi soyut kavramlarla alakalıdır. Çünkü erkek demek “azamat” yani beğ, töre demektir. *“Yiğitlerin de yiğitleri vardır, ama azamatı farklı gör”; “Yüküklerin içinde yükükler da vardır, ama hızla koşanını farklı gör”.* Bir başka konu toplumun sosyal yaşamında sıkça rastlanan ferdin, yani erkeğin günümüz deyişiyile “meslekî derecesi”, yada “sosyal statüsüdür”. *Akıllı yiğit ata da biner, taht’a da biner (oturur); İyiden vali atarsan yurdun huzurunu sağlar, kötüden vali atarsan yurdun perişan olur; Vali adaletli olmazsa yurdun bozulur, ticaret adaletli olmazsa piyasa bozulur.* Kazaklardaki *“sekiz kırılı, bir sırlı – güzelliğinin sekiz ucu vardır, ama bir tek sırrı vardır”* şeklinde geçen deyim daha çok sanatsal, akıllı, idareli, adaletli, usta, şairane erkelere

sınırları içerisinde “misafirperver” olmayı “dürüst ve merhametli” görünmeye ve becermeye özen gösterir, olağanüstü enerji harcar. Her bir evde ancak ev hanımı bilen ve beklenmedik misafire ait olan yemek bulundurulur, Kazak şartlarında pişireceği bir et parçasıdır. *Karın iyi ise evin misafirlere dolu olur, karın kötü ise çağırın dostun bile gelmez; Karın iyi ise akrabaların sıkça uğrar, karın kötü ise başına bela uğrar; Karının iyi yada kötü olması eve misafir geldiğinde ortaya çıkar.* Kazak mantalitasında eve gelen misafirlere iyi davranmada erkeklere nazaran kadın milletinin üstleneceği rol daha büyüktür. Erkeğin karısıyla beraber ocağın yanında dolaşması, yemeklerin etrafında görünmesi büyük ayıp sayılır ve saygısızlık olarak bilinir. “Eğer kadın akıllı ise, sözüyle etkisi kocasıyla sınırlanmayıp bütün köye yayılır ki, bu tip karılara kocaları büyük saygıyla bakar, civarına “hayati dost” şeklinde tanıtır, değer verir. Akıllı kadınlar kocası evinde yokken erkeğinin evinde bulunmamasını sezdirmeyiz, hem kendisi hem de kocası adına çalışır. Bu tip karılar kendi kendine kavga etmez, onlar için evin huzuru ön plandadır. Büyüklü-küçüklü herkese saygıyla bakar, gereksinim anında güzelce şakalaşır, güncel hayatla sosyal yaşamın taleplerine “karşı durabilirler”. Bu tip kadın milleti Kazak toplumunda büyük saygıya ve değere sahiptir” der, Kazak ailesini araştıran bilim adamı H.Argınbayev [4.53-54].

Kadın akıllılığını ve bilginliğini konu edinen veriler Kazak mitolojisinde de sıkça rastlanır. “Kobilandı Batır” destanındaki Kurtka ve Karlıga Hanımlar; “Er Targın” destanındaki Akcünis Hanım; “Kız Cibek” destanındaki Kız Cibek Hanım, Karaşaş Hanım buna güzel bir örnektir. Buna ilaveten *Kadının akıllılığı ansızın ortaya çıkar; Akıllı karının karnında altın beşikli oğlan bulunur; Evi kırk erkek dolduramaz, bir karı doldurur*, atasözleri de güzel örneklerdendir.

Kadın milletinin çalışkan ve becerikli gelmesi “iyi kadın” deyiminin anlamını daha çok zenginleştirir. Çünkü kadın milleti sadece iyi bir karı değil, aynı anda bir ustadır, çocuklarını eğiten öğretmendir. Örneğin, *Annesini gör de kızını al, tabasını gör de yemeğini ye; Erkek az uyuyorsa bolluğa doğru yürür, kadın az uyuyorsa bir iş daha erken biter; Çalışkan karı unla ekmekle uğraşır, uyanık karı huzuru kaçıtır; İlerki üç gününü düşünemeyen karıdan uzak dur; Alevlenmezse odun kötüdür, yakamıyorsa karı kötüdür.* İnsanoğluna ait güzelliği dile getirmenin en universal araçlarından biri - kadın milletinden bahsetmektir. Kadınların paha biçilmez güzelliği, etrafına yaydığı sıcaklıkla sevgi, fiziki ve yüz güzelliğiyle beraber bilgili ve sanatçı olmaları her zaman sayılmış ve değer bulmuştur. *Kadın kırk yaşındayken bile güzelliğini korumuşsa, bu bir Allahın işidir, erkek kırk yaşına geldiğine kadar akıllı olamazsa - bu bir hasrettir; Güzellik kadın milletine yakışır, gayretlilik erkeklere yakışır.*

Bunların yanısıra Asyalı ve Doğu milletlerine has stereotip görüşleri içeren atasözleri de mevcuttur. Örneğin, *Kadının değeri – beş baytaldır.* Bu deyim eski zaman talebinden ortaya çıkan ve sosyal yaşamın bazı yönlerini yansıtan değerlerden ibarettir. *Baytal hızla koşarsa bile ödül kazanamaz; Altın kafalı kariya sahip olmaktansa, bakır başlı bir erkeği kardeş edinin.* Kadın yada cinsiyet kavramını konu edinirken erkekle kadın psikolojisine değinmeden geçemeyiz. Çünkü erkekle kadının huy ve micazları, şahsiyetleriyle özel davranışları her ikisinin çeşitli portresini çizmede önemli malzeme oluşturur. Huy ve karakter kişiyi yani şahsiyeti içten (özel alışkanlıkları, özel görüşleri, eğitim durumu, bilgi alma/algılama/bulunma çevresi) etkilediği kadar yakın veya uzak çevresiyle de sıkı bağlıdır. Bu durum kadın milletinde daha çok etkili olabilir. Kazak atasözlerindeki kadın portresinin psikolojik yönü çok yönlü ve kapsamlıdır. Örneğin kişisel özelliğe bağlı ve psikolojisiyle ilgili vurdumduymazlık, tembellik, kıskançlık, kurnazlık, kavgacılık, unutkanlık, becerksizlik Kazak toplumunda ancak bir kelimeyle ifade edilir: “caman katın – kötü karı”. *Kötü eğerle ata binmektense, eğersiz binmek daha güzel, kötü karın olmaktansa bekarlık daha iyidir; Kötü karı ölürse yatağı değiştirisin, iyi karı ölürse kimsesiz kalır, dolaşırsın; Beslediğin hayvanları sevmezsen satar kurtulursun, hanımın kötü olursa nasıl kurtulursun? Karı kavga ederse Kasım ayındaki rüzgardan beterdir; Karı kızarsa kazandaki suyu kaynatır; Karı kocasına saygı göstermeyi bilmezse de kıskanmayı iyi becerir.*

Ayrıca “*Kız iken bütün hanımlar güzeldir, kötü karı da nereden ortaya çıkar?*” şeklindeki deyimleşmiş “soru cümlesi” zaman ve mekana bağlı olmaksızın günümüzde de aktüelitesini korumaktadır.

Kazaklarda erkeklerle kadın ilişkilerine dair anlamlar milli kültür değerleri açısından İslamî medeniyete daha yakın olup, toplumun manevî durumuyla da ilgilidir. Bundan dolayı *milli karakter*, *milli algılama* (çevredeki olup biteni tanıma sistemi) ve milli örf-adetlerle *milli felsefe* ön plandadır. Aynı anda deyimlerle atasözler kadrosu dilin bitmez tükenmez kelime hazinesidir. Diğer yandan Kazak atasözlerinin deyimlere nazaran ortaya çıkma, işlem görme ve devam etme süreci daha ciddidir ve uzun zaman dilimini gerektirmiştir. Atasözlerinin oluşumuyla devresel bakımdan devam etmesinde tarihsel değeri olan büyük şahsiyetlerin, topluma derin iz bırakan önemli olayların izini görmek mümkündür. Bu duruma halkın yaşayış tarzıyla yaşam felsefesi eklenerek atasözlerini işlek ve pratik hale getirir yada benzeri oluşumda önemli rol üstlenir. Kazak bilginlerinden akademik A.Kaydarov şöyle der: “Kazak atasözlerinde halkımızın dünya felsefesi, çevreye bakış açısı, geçmiş, milli mantığıyla milli argosu bulunmaktadır. Çünkü insanoğlunun yaşamıyla ilgili her şey atasözlerindedir” [3,143].

Kazakça atasözlerindeki cinsiyet kavramını ele alırken Kazakların “erkek - er adam” ve “ayel - kadın” kelimesi etrafında birikmiş olan yaşam felsefesiyle alakalı görüşlerinden haberdar olmamız önemlidir. Kazakçanın paremyolojiyle ilgili kelime hazinesinde her iki kelime bir biriyle bağlı olmakla beraber doğrudan ilgisi olmayan kendine has özel anlamı da içermektedir. Bineanaleyh, milli örf-adetlerle gelenek-görenekler karı-koca ilişkilerinde ön plandadır; kadın milletin kocasına değer vermesi, saygıyla bakması, erkeğin de karısına iyimser bakması, yardımcı olması, ailevi meseleleri çözmesi ve aile değerlerini devam ettirmesi nesilden nesile devam edegelen “tabii” bir görev ve güncel yaşamın “normal” şartlarıdır. Örneğin, “İki güzel bir araya gelirse, ay ile güneş kadar yakışır, iki kötü bir araya gelirse avlarlar ve dalaşır”, “Evinde bir gün kavga edersen, kırk güne eşdeğer gönlün perişan olur”. Burada Asyalı – Türk mantalitesiyle beraber Kazakların kadın milletine olan saygı ve sevgisi göze çarpmaktadır. Kazaklara göre kadın milleti demek hayatın devamı, nesil bağı demektir. Kadın erkeğin eşidir, aileyin ve ocağın ana direğidir. Her iki tarafı temsilen akraba, yakınları bir araya getiren ve ilişkilerini sağlayan bir diplomattır, arabulucudur. Benzeri benzetmelerle yorumlamalar hemen hemen bütün dillerde sıkça rastlanır, ama bu olay Kazak yaşamında geniş ve kapsamlı şekilde yer alır.

Kadın milletin toplumdaki, aile ile sosyal yaşamdaki yeri Kazak deyimlerle atasözlerinde geniş ölçüde iz bırakmıştır. Kazaklı mantığa göre “caksı ayel – iyi kadın” deyimini insnoğluna ait bütün iyiliği, hayırseverliği ve sevgiyle merhameti içermektedir. “İyi kadın” deyimini zamanla kadın milletin manevi zenginliğiyle psikoloji portresini çizmenin en ciddi malzemesi haline gelmiştir.

İyi kadın eş değeri bulunmayan dosttur, sonsuza dek uzayan sırlaştır; Atın iyise kanatındır, karın iyise yanan ışığıdır; Yiğitin zavallısını kadının iyisi düzeltir; Karın iyise cennette ne işin var?

Kazak deyim ve atasözlerindeki “iyi kadın” ile “kötü kadın” kelimeleri birbirleriyle uyumlu kıyaslanarak güzel bir anlamsal ahenk sağlar. Ayrıca “kötü” lafıyla topluma ait stereotip görüşü de yakalayarak güncel yaşamla zamanın sosyal konulu aktüelitesine de işaret eder.

Dilbiliminde sıkça rastlanan “herhangi bir deyim, kelimenin” “ters yönü” vardır. Bunun gibi “iyi kişi” ile “kötü adamın” da karşılıklı ters yönleri “kendi kendine zıt düşmesidir”. Bu bakımdan “iyi kadın” ile “kötü kadın” kelimesi artık sembolleşmiş manaya sahip olup toplumsal görüşle değer biçme aracı görevini üstlenmiş gibidir. Örneğin, *İyi kadın kötü erkeği beğ yapar, Kötü kadın iyi erkeği kul yapar; İyi kadın yünü borca alarak çorap örer, kötü kadının iş yapması kocasının dayağı üzerinden gelir; İyi kadın yemekle bolluğun deposudur, kötü kadın kavga kutusudur; İyi kadının elleri uzun olur, kötü kadının dili uzun olur.*

Kazakların toplumsal değerine göre *Kadın milleti evin, aileyin huzurudur, çocuklar ise evin, aileyin pazar yeridir; Kadın evi korur, erkek yaylayı korur; Erkek baş ise, kadın boyundur.*

Benzeri atasözlerinden kadın milletin bir nevi huzur verici, aileyi koruyucu “görevi” olduğunu fark ederiz. Bu tip örnekler kadın kelimesinin ancak cinsel özelliği yada fiziki durumu anlamını kat kat açarak sosyal değerlerle toplumsal görüşe kadar büyümüş olduğunu göstermektedir.

Kadının güzelliği – yaydığı sofradır. Kadın milletin örf-adetlere sabit kalması, civarına dürüstlüğüyle bilinerek, misafirperver olması erken yada geç “hissedecekleri ve becerecekleri” bir nevi sınavdır, çevresinin kendine biçeceği bir “nottur”. Dolayısıyla kadın milleti kendine düşen görev

KAZAK DEYİM VE ATASÖZLERİNDEKİ CİNSİYET KAVRAMLARINA DAİR

Prof. Dr. Smagulova KULDARHAN NURGAZIKIZI*

ÖZET

Makalemizde Kazak ata sözlerinde cinsiyet(kadın,erkek) kavramı ve özelliklerini dilbiliminde incelemeye çalışacağız. XX Yüzyılın sonu ve XXI Yüzyılın başından itibaren Kazak dilbiliminde cinsiyet kavramı dilbilim çalışmalarının konusu olmaya başladı. Kazak ata sözlerinde görülen cinsiyet özelliklerini açıklayan dilsel kaynaklar Kazak ulusunun mantalitesi ve düşünce yapısını belirtmektedir.

Erkeklerle ve kadınlara göre yani cinsiyete göre kullanılan kalıp sözler etnokültürel açıdan incelendiğinde doğulu, müslümanlık temelinde oluşan faktörler olduğunu görmekteyiz. Ata sözlerinde cinsiyet kavramının incelikleri ve özelliklerini araştırırken onların milli ve kültürel yapısını, manevi kültürünün kaynağını da açıklamak önemlidir. Çünkü her ata sözün temelinde halkın dünya bakışı, hayat felsefesi yatmakta olduğunu görebiliriz.

Anahtar kelimeler: Ata sözler hazinesi, cinsiyet, gelenek, milli hayat anlayışı.

ABOUT THE CONCEPT OF GENDERS IN KAZAKH IDIOMS AND PROVERBS

ABSTRACT

This article deals with peculiarities of the gender feature of "man" and "woman" in the Kazakh proverbs on linguistic consciousness. Studies of gender in the Kazakh linguistics have become an object of linguistics since the late of last century and the beginning of the XXIst century. Linguistic data that describes gender features peculiar to the Kazakh proverbs shows ethnic and mental model.

Linguistic units that describes gender feature concerning men and women are factors that are formulated in the eastern and Muslim form in terms of cognition. It is vital to consider cultural, national and spiritual aspects in the course of consideration the gender aspect of proverbs. It's explained by the fact that national worldview, national philosophy and cultural information are reflected in proverbs.

Keywords: paroemia stock, gender, mentality, national tradition, national worldview

"Dünyayı erkeklerin gözüyle seyreder ve değerlendiririz" şeklinde geçen enteresan deyim vardır. Bu deyimın gelişigüzel anlamı da kadın ancak bir subjedir. Geçmiş asırdaki modernist sonrası ideolojiyi gelişmesi üzerine dil ve edebiyat bilimlerinde feminlik (kadın eşitliği) ve maskulin stereotiplerinin oluşması ortaya çıkarak erkek ve kadın ilişkilerini ele alacak olan gendereoloji bilimi adını taşıyan yeni bir ilim meydana gelmiştir [1,15].

Gendereoloji, erkek ve kadın anlamını konsepsyon yani bir anlam birikimi derecesine kadar geliştirmeye çalışan ve kültürel boyutlarını ele alacak olan ilim dalı şeklinde değerlendirilebilir. Son zamanlarda kadın-erkek ilişkisi yada cinsiyet kavramı dilbilimciliğine de yansiyarak özel bir araştırma dalı haline gelmiştir. Erkek-kadın kavramı herhangi bir milletin kültürel değerleriyle etnik özelliklerine bakmamız için güzel bir araç görevini üstlenebilir. Makalemizde, Kazakların dilbilimciliği teriminde paremya olarak tanılan kadın erkek yada cinsiyet kavramını ele almaya çalışacağız. Deyimlerle atasözleriyle ilgili sanatsal ve şairane açıklamalar da mevcuttur: "Konuşulan diller bir obje ve subjelere bağlıdır ki, konuşurken çoğu zaman fark etmeden çeşitli deyim ve argoları, atasöleriyle nutukları dile getirir, belli bir sözsöz resim çizmeye gayret ederiz" [2,24]. Bu deyim göre atasözleri milli ve toplumsal değerleri dile yansıtır, konuştuğumuz dille beraber yaşar. Çünkü insanoglunun düşünebilme kabiliyeti çok kapsamlı, geniş ve çok çeşitli ki, bir şairane manzaralarla doludur. 11. asır ünlü Türk düşünürü Yusuf Has Hacib şöyle der: "Konuşma – kişi düşüncesinin dışı sarkmasıdır".

* El-Farabi Kazak Devlet Üniversitesi, Kazakistan

İÇİNDEKİLER

Sempozyum Kurulları	7
BİLDİRİLER	
Prof. Dr. Babahan MUHAMMED ŞERİF Kazak Edebiyatında Toplum ve İnsan Kavrayışı	11
Prof. Dr. Balkiya KASSYM Kazak Dilleri Kelime Oluşumu Sisteminde Motivasyon ve Bilişsel İşlev	17
Prof. Dr. Ferit YUSUPOV Kırım Tatar Halk Edebiyatı Antolojisini Oluşturma Denemesi	21
Prof. Dr. Ramilya YARULLİNA YILDIRIM Tatar Romanlarında Toplumsal Değişimlerin Yansıması	25
Prof. Dr. Smagulova KULDARHAN NURGAZIKIZI Kazak Deyim ve Atasözlerindeki Cinsiyet Kavramlarına Dair	33
Prof. Dr. Ulvi KESER Kıbrıs Türk Mücadele Tarihinde Nacak Gazetesi ve Edebiyat Yansımaları	39
Prof. Dr. Vügar SULTANZADE Azərbaycan'da Çağdaş Şahıs Adları Sisteminin Oluşumunda Edebiyatın Rolü	61
Doç. Dr. Berdi SARIYEV Dil Eğitiminde 3D Yöntemi ve Dil Öğretim Araçları Hakkında	67
Doç. Dr. Besire AZİZALİYEVA Edebiyatta Toplumsal Sorunların İşlenme Boyutları	85
Doç. Dr. Lale ALİZADE Divan Edebiyatında Birey ve Toplum Bağlılığı	93
Doç. Dr. Necdet DEMİRCİ Irak Türkmen Toplumunda Hoyrat	99
Yrd. Doç. Dr. Chinara SASYKULOVA İkinci Dünya Savaşının Kırgız Edebiyatına Yansıması	105
Yrd. Doç. Dr. Mayramgül DIYKANBAYEVA Tölögön Kasımbek'in "Kırılan Kılıç" Romanında Yönetici-Halk İlişkisi ve Halk Kültürü	111
Yrd. Doç. Dr. Naz PENAH 1917 Yılına Kadar Yayınlanan Kazak Hikâye ve Romanlarında Eğitim Meselesi	121
Dr. Abdulkadir İNALTEKİN Avrupalı Türklerde Toplumsal Değişim ve Göç Edebiyatı (Almanya Örneği)	147
Dr. Ayşe ATAY Edebiyat, Toplum, İdeoloji Etkileşimlerinde Tepkisel Süreç ve Azerbaycan Örneği	161